

Emigrads da l'autra vart dal mund

Avant passa in onn en Andrin Cotti e sia famiglia emigrads en Nova Zelanda. Co vai cun els?

6

Scuol: Votaziuns fissan pussaivlas

Forsa ch'il suveran po decider proximamain davart la finanziaziun da l'Institut Otalpin Ftan.

7

Fögl Ladin

GASSETTA ROMONTSCHA

CASA PATERNA/LA PÜNT

LA VOUSCH DA SURMEIR

südostschweiz

LA QUOTIDIANA

Redacziun: Via Sommerau 32, 7007 Cuira, tel. 081 255 57 10, redacziun@laquotidiana.ch

ENGIADINA

Forsa eir be 107 kilometers

(fmr/fa) Pervi da la pandemia dal coronavirus nun es s'gür ch'el Bike-maraton intorn il PNS possa gnir realisà ingon sül traject fusià. Scha l'Italia nu permetta da passar a Livigno sto gnir tscher-nüda üna ruta alternativa. Il Bike-maraton intorn il Parc Na-ziunal Svizzer (PNS) maina da Scuol a Fuldera, Livigno, S-chanf ed inavo a Scuol. Quai sun in tu-ot 141 kilometers. Ingon as pre-vezza da far la cuorsa als 29 d'a-vuost. Pro quella passan normal-

maing a Livigno var 1300 parte-cipants e var 250 partan d'avent da quist lö talian. «No nu savain però scha l'Italia permetta quella jada ün'arrandschamaint sportiv uschè grond sco nos maraton», disch *Claudio Duschletta* chi pre-sidiescha il comité d'organisa-ziun, «perquai faina la cuorsa in-gon forsa eir be in Svizra.» Quel-la ruta ha üna lunghezza da 107 kilometers.

➤ PAGINA 7

SURSELVA

Igl architect **Gion A. Caminada** ha dau investa dil project «Burggarta & Erlihuus» a Valendau.

FOTO S. ROTHMUND

Spazi vital

(fmr/sr) Igl atun duei il project «Burggarta & Erlihuus» dalla Fundaziun Valendau Impuls es-ser realisau ed ils emprems affittaders san retrer las siat habitaziuns novas. Aschia vul la fundaziun scaffir in liug da viver vital ed entras ils habitonts agl ur dil vitg e la pusseivladad da s'en-tupar ellas stanzas digl Erlihuus duei quei era dar nova veta el vitg. Il venderdis ha igl architect lum-nezian *Gion A. Caminada* pre-sentau il project a representants

dallas medias e declarau sia filo-sofia da planisar e baghegiar. In-ventar tut da niev ei buca sia fina-mira, plitost cumponer da niev e reflectar igl agir actual. Ils puncts impurtons dil project ein il tip digl «ensemble» sco alternativa per las casas d'ina famiglia, il sen-timent da viver dalla casa singula ella fuorma pli spessa d'habitar ed ina reacziun architectonica sil fe-nomen dil clima.

➤ PAGINA 4

GRISCHUN CENTRAL

Ena sperdita da 3,5 milliuns

(fmr) Anfignen igl mez da mars vasevigl or scu tgi dess en anviern da record chegl tgi pertotga igl domber da skiunzs ed igl srgam-giamaint per las Pencilularas Lai. Cun aveir da sarar an en colp igl travagl perveia digl coronavirus è

sto a fegn cun las bunas premis-sas. Cun mantger igls davos 15 deis digl meis da mars è chel domber an cumparaziun eugl onn avant sa redugia per 10,5%.

➤ PAGINA 5

«Viseta corona»

Visetas als cussadents da casas d'attempai ein puspei pusseivlas

DA SUSI ROTHMUND/FMR

■ Quei ch'era avon enzacontas jamnas aunc normal ei oz per gronda part scumandau pervia dil coronavirus. Aschia han ils cussadents da casas d'attem-pai e da tgira ditg buca pli saviu retscheiver visetas. Da principi aunc adina buca, mo cun respectar mesiras severas eis ei ussa tutina pusseivel da s'inscuntrar. Confamiliars ed amitgs astgan puspei visitar lur cars ch'habiteschan en casas d'attempai e da tgira. Las vi-setas ston denton ve-gnir annun-ziadas, orga-nisadas, coor-dinadas ed accompigna-das ed ei

duein buca entrar en casa. Pia tut auter che la normalitad. Las davo-sas jamnas han biars attempai em-priu dad ir entuorn cun funcziuns dil telefonin ni dil tablet ch'ei en-conuschevan aunc buca, sulet per veser lur cars ch'astgavan buca vi-sitar els pli. Quella tecnica mo-derna plai denton buca a tuts e per-

quei schazegian ei ussa las novas pusseivladads da visitar. Quei succeda u en ina boxa da viseta ni ch'il visitader sesanfla ordaviert ed il cussadent endadens en ina stanza. Malgrad ch'in veider spar-

ta els in da l'auter gaudan ei quei. Tenor las novas mesiras che la re-genza dil Grischun ha communi-cau el Fegl official cantunal eis ei era pusseivel da veser in l'auter senz'in veider denteren, per

exempel en curtgin. Lu sto la di-stanza denter cussadent e visita-der denton esser silmeins treis meters.

➤ PAGINA 3

Il menader dil Center da sanadad Puntreis, **Diego Deplazes**, muossa la stanza da visetas durent temps da co-rona.

FOTO S. ROTHMUND

Emprim pass a la normalitad

■ (fmr/me) Oz pon saluns da fri-sunzs e cosmetica sco er ortulanar-ias e centers da material da con-strucziun avrir lur portas. Quai adina sut la premessa ch'i saja avant maun in concept da protec-ziun. Ospitals dastgan puspe far operaziuns betg urgentas, visitas en chasas d'attempads e da tgira èn puspè pussaivlas sut tschertas circumstanzas ed obervond las mesiras d'igierna e da distanza. Il

test da corona vegn uss extendi er sin persunas cun simptoms. Anc betg cler èsi cu e co las scolas pon reprender l'instrucziun e cu la sta-giun da stad po cumenzar per la gastronomia e per las pendicula-zion. En quest regard spetgan ins dapli cleritad a chaschun da l'in-scunter suprem tranter il Cussegl federal e l'interessenza turistica.

➤ PAGINA 2

Augmentà pulit il gudogn

■ (fmr/gns) La Viafier retica ha profità l'onn passa dals bliers tu-rists l'enviern e la stad. Il trans-port da persunas è s'augmentà per 5% e quel dals autos schizunt per 10%. Cun il transport da vitgira ha il manaschi fatg il 2019 da-main affars ch'anc l'onn avant. Cun in retgav da travagl da 393 milliuns francs è quel per 21 mil-liuns francs pli aut ch'anc l'onn precedent. Fatg ha la Viafier reti-

ca il 2019 in gudogn da 5,4 mil-liuns francs. Investiziuns en ve-gnidas fatgas per ina summa da passa 339 milliuns francs. Profità da quellas investiziuns han cun-zunt er interpresas grischunas. Dapi sis emnas è il traffic da per-sunas sa reduci tar la Viafier reti-ca per 80% fin 90% pervia da las mesiras dal coronavirus.

➤ PAGINA 2

Oz pon las ortulanarias avrir lur portas per la clientella.

MAD

Parsura e directur da la VR: **Stefan Engler** e **Renato Fasciati**.

FOTO THE GISTON

«Nus stuein mantener la tensiun tiel habitar»

Cun habitaziuns novas procura «Valendau Impuls» per nova veta el vitg

DA SUSI ROTHMUND/FMR

■ **Cul project «Burggarta & Erlihuus» agl ur da Valendau vul la Fundaziun Valendau Impuls procurar per nova veta el vitg. Las lavurs da construcziun ein avanzadas ed igl october duein las siat habitaziuns e las stanzas digl Erlihuus esser semtgadas pils affittaders.** Tierla surbaghegiada serra ei denton buca semplamein d'in complex da baghetgs sco ins enconuscha. Il project el curtgin dalla tuor da Valendau cumpeggia siat spaziusas habitaziuns e las duas stanzas cuminas egl Erlihuus. Quellas duas stanzas ein previdas pil nez public. Dalla via principala anora han ils habitonts access allas garaschas. Sur quellas en ha mintga affittader ina stanzetta da deposit a disposiziun. Quellas sesanflan visavi la casa d'habitar, denteren ina gronda cuort che po survir sco liug da sentupada, sco curtgin ni era per orts.

Regorda empau a casa e clavau

Cun siu project regorda igl architect Gion A. Caminada da Vrin bein empau all'atmosfera dallas casas cun clavau da pli baul e tuttina ha el creau enzategi tut niev. In'impressiun ch'enqualin survegn contemplond las habitaziuns cun spazis da viver tenor il ritmus dils dis e dallas stagiuns. Il venderdis ha igl architect lumnezian numnadamein mussau quellas ad enzacons representants dils mieds da massa. Muort las mesiras da segirtad en connex cul coronavirus ha la sentupada culs schurnalists buca giu liug sco previu ed ils patrums da construcziun han muncau. Caminada ha capiu da presentar a moda captivonta siu concept che cumpeggia zonas d'habitar cun differents temperaturas e lubescha als habitonts ina convivenza empau autra che l'usitada.

Habitar e sesentir bein

Metaforic ei Caminada – sco el di – propri partius dallas casas cun clavau. «Tgi havess buca bugen ella muntogna in clavau (ch'ha ozildi piars siu ver diever) vid sia casa?», ei igl architect sedumandaus ed ord quels patrats ei il spazi senza intent scristallissaus. Quei spazi possien ins contonscher senza ir tras l'entira habitaziun ed el sappi per exempel vegnir nezegias sco deposit, plaz da termagliar pils affons ni era per retscheiver visetas. Min-

Igl architect Gion A. Caminada sin ina lautga dil «Burggarta & Erlihuus» agl ur da Valendau.

FOTO S. ROTHMUND

tga habitaziun ha lautgets, ina part po vegnir serrada cun finiastras e l'autra – che regorda empau allas talinas dils clavaus – resta freida. El center dallas habitaziuns ein las cuschinas ch'ei tenidas en betun vesibel tgietschen. Quellas vegnan

scaldadas cun in scaldament da plantschiu, combras e stiva cun in scaldament vid las preits. Las habitaziuns cun lautget ein concepidas aschia che l'energia passiva dil sulegl survescha sco scaldament duront ina gronda part digl onn. Duront

temps freids vegn l'energia furnida entras in scaldament da pellets central. Las habitaziuns consistan ord treis differents zonas da temperatura: cauld, temprau e freid. Entas la cumbinaziun da quellas zonas eis ei pusseivel da reducir il spazi

scaldau ed aschia il consum d'energia. Il habitar vegn buc influenzaus dalla tecnica, mobein dall'architettura. Ins viva leu nua ch'ins sesenta bein en in cert mument. Quei ei per Caminada la reacziun sil fenomen dalla midada dil clima.

Niev cun flair pil vargau

«Ins sto buc inventar tut da niev, quei ei gnanc pusseivel», ha Caminada puntuau ed aschuntau che sia finamira seigi da cumponer da niev. «Nus stuein mantener la tensiun d'habitar», ha el explicau e quei ei reussiu ad el cun las habitaziuns che duein dar il sentiment da viver en ina casa d'ina famiglia. Baghegiar conform al temps ei per Caminada tralasciau igl essenziel, tals projects s'audien numnadamein tiel vargau strusch ch'ei seigien a fin. Forsa astg'ins dir ch'igl architect da Vrin inventa da niev il spazi da viver e habitar e fa quei cun seconcentrar sin las causas impurtontas dil habitar. Cun construir habitaziuns sco el Burggarta, enstagl da casas d'ina famiglia, pon ins spargnar terren e quei ei pli dirg e pli fetg necessari era en muntogna. Per realisar in semeglient complex en in marcau fuss ei – tenor Caminada – lu tuttina planisau memia generus, leu seigi ei da spargnar mintga centimeter quadrat.

S'entupar ed ir ord via

Las habitaziuns modernas, cun bia spazi sin lautget e talina ed ina repartiziun particulara dallas stanzas, lubescha als habitonts ina nova pusseivladad d'habitar. Tenor Caminada san ei s'entupar, guder la vischinonza, mo era ir ord via in a l'auter. Da guder e nezegiar quellas qualitats d'habitar ch'ei autras che las usitadas stoppien ils habitonts probablamein aunc emprender empauet. «Gest uss, el temps da corona, fuss ei pli sempel sch'ins savess viver en aschia ina habitaziun nua ch'ins ha la pusseivladad dad ir ord via in a l'auter», ha igl architect manegiau cun in surrir. Per Almens ha el planisau in semeglient project, mo che lezza surbaghegiada duei vegnir bia pli gronda. Ei serra tracti d'ina nova tipologia d'habitar, el center stetti denton adina la qualitat dil spazi. «Mia finamira ei da baghegiar casas nua che la glicud vul star a casa», ha Caminada puntuau.

Ulteriuras informaziuns:
www.stiftungvalendas.ch

«BaKi» ha liug pér il 2021

L'exposiziun per affons e geniturs «BaKi» ha buca liug uonn

■ (fmr/sr) La situaziun actuala en connex cun il coronavirus sforza pli e pli biars da dar giu ni spustar occurrenz. Aschia ei era Sonja Lombriser, l'organisatura ed iniziata dall'exposiziun «BaKi» a Glion, sedecidida da spustar quella sin l'auter onn. Uonn havess la quarta ediziun dalla «BaKi» – l'exposiziun per pops ed affons e lur geniturs – giu liug ils 15 da mars. Quei termin era la finfinala vegnius spustaus per dus meins, sils 24 da matg. En vesta alla situaziun malguessa ha Sonja Lombriser ussa tuttina decidiu d'organisar negina «BaKi» uonn. Sco ella ha declarau hagi ella aunc ponderau da spustar l'exposiziun sigl atun.

Sanadad ha prioritad

Sch'ins miri denton empau tgei che cuori e passi en tiaras vischinontas nua che semeglientas occurrenz – planisadas sigl atun – vegnien gia ussa dadas giu seigi ei forsia pli prudent da prender ina decisiun definitiva: «Negin sa propi co ei va vinavon e cu, ni sch'ei dat forsia ina secunda unda d'infeziuns. Aschi ditg sco ei

Sonja Lombriser, l'organisatura dalla «BaKi» a Glion – ch'havess giu 65 expositurs – ha spustau l'exposiziun sil 2021.

MAD

dat buca medicaments ni virolas encunter il coronavirus manegiel jeu ch'ei seigi grev d'organisar tals occurrenz. Alla BaKi s'entaupan pliras generaziuns. Nus havein in vast program accumpignont ed igl ei nunpusseivel da tener en reglas da distanza. Jeu less ir en negina resca. La sanadad ha prioritad», ha la mumma da quater affons puntuau.

Negina presentaziun da Dance fun

Il niev termin per la quarta «BaKi» ei en mintga cass gia fixaus sin dumengia, ils 14 da mars 2021. «Ils biars expositurs che fussen stai dalla partida uonn han gia dau tier per igl onn proxim. Lein sperar ch'ei gartegi lu», ha Lombriser declarau. Ella ei era la responsabla per las gruppas da sault da Dance fun cun affons e giuvenils. Quellas han mintga primavera ina presentaziun. Uonn dueva quella haver liug ils 4 e 5 d'avrel. Sco alternativa haveva Lombriser previu da schar saltar ils affons e giuvenils a caschun dalla «BaKi» sco part dil program. Uss ei era quella pusseivladad dada ell'aua.